

ego

DEZE MAAND

H. Lips: **Soldatendominiee.** Pag. 3

Wim Jesse: **Betty Stöve - de eerste.** Pag. 7 en 8

Jan Haasbroek: **Biesheuvel nog kapitein.** Pag. 10 en 11

In miniatuur

In de afgelopen maand is de defensie wel in opspraak geweest! Het begon met de, in de pers breed uitgemeten, rel rond de overplaatsing van de overste Volten. Nauwelijks was deze zaak in de Tweede Kamer tot een einde gekomen of daar barstte het grote onweer los van het konflikt tussen de chef generale staf en de kommandant 1e legerkorps over zulke belangrijke zaken als de samenstelling van de legertop, de aanleg van een groot oefenterrein in het noorden des lands en de aan-schaffing van belangrijk technisch materieel. De pers mocht het genoegen smaken belangrijke citaten te kunnen publiceren uit stukken die, naar ik aanneem, als zeer confidentieel waren verzonden.

En tenslotte kwam, in de grote slijtage-slag van het ondertussen demissionair geworden kabinet Biesheuvel, defensie opnieuw in de belangstelling te staan en weten we ondertussen dat het geen 4,25 pct. gaat worden en geen 3,9 pct. maar 3,8 pct. Als het daar tenminste bij blijft want op dit ogenblik lijkt weinig zeker in de Nederlandse hoge politiek. Bescheiden als wij, soms, zijn wagen we het er niet op een oordeel in bovengenoemde zaken te formuleren. Dat wordt waarschijnlijk ook niet van de geestelijke verzorging verwacht hoewel het mij niet zou bevreemden als aan sommige aspecten van genoemde onderwerpen boeiende en tegelijk trieste menselijke problemen verbonden zijn.

Wij blijven graag in miniatuur en willen aandacht vragen voor wat kleinere(?) problemen die er deze maand ook te kust en te keur waren. Beginnen we met de haarnetjes! Op zichzelf geen schokkend nieuws, dat bericht in de kranten, dat militairen die aan de vierdaagse te Nijmegen zouden deelnemen, daarbij als ze lang haar hadden (en welke dienstplichtige die zichzelf respecteert, heeft dat niet?) haarnetjes zouden moeten dragen. Het was immers dienst ten velde! De VVDM was, gelukkig, meteen in actie. En prompt twee dagen later kwam het bericht dat de haarnetjes thuis mochten blijven. Maar ondertussen was helaas het onheil al geschied en hadden de militaire autoriteiten zichzelf, geheel overbodig, te kijk gezet als autoritair en bureaucratisch. En toen kwam „Kaats”. Voor wie het niet weet, dat is het VVDM-blad in Steenwijkerwold. Als ik de pers goed begrepen heb kwam daarin een verschrikkelijke zin voor. We citeren: „Gelukkig steeds meer dienstplichtigen gaan juist door de reactionaire houding van bovenaf inzien in wat voor apparaat en systeem zij terecht zijn gekomen”. Het stuk, waarin de geciteerde zin was opgenomen, werd door twee brigade-generaals krijgstuichtondermijnend bevonden en dus kregen de drie redacteuren ieder drie dagen verzwaard arrest.

Ik begrijp het eerlijk gezegd niet. Het woord reaktionair, want daarom zal het toch wel gaan, betekent (ik heb het nog eens opgezocht): strevend naar behoud of herstel van het oude. In de politiek heeft het woord in bepaalde kringen een emotionele geladenheid gekregen, zoals het woord socialist in andere kringen altijd weer emotionele reacties opwekt.

De konklusie die je verder uit de geciteerde zin kunt trekken is dat door deze reactionaire houding van bovenaf de strijdkrachten bij voortduring een autoritaire organisatie blijven.

Wel, wat is daar mee miszeggd? De meeste hogere officieren die je over deze dingen spreekt geven ronduit als hun mening dat de strijdkrachten, op grond van de taakstelling, een autoritaire organisatie zijn en zullen moeten blijven.

Waarom mag dat dan niet gezegd worden? En is het verwonderlijk dat, jongeren, die in de burger-maatschappij een grote mate van vrijheid gewend zijn, dit ook willen zeggen? Er moet inderdaad aan het militair tuchtrecht op korte termijn wel zoveel veranderd worden, dat dit soort zaken niet langer strafbaar is.

Tenslotte deze maand in de kranten het bericht dat de verenigingen van beroepskorporaals en -onderofficieren nu ook in de kazerne van de groetplicht af willen.

Daarom graag bij deze een ere-groet aan de beroepskorporaals en -onderofficieren!

Red.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

*Nr. 8 - augustus 1972
11de jaargang*

*Redacteur: H. Lips,
Hoofdraadsman*

*Adres redactie
en administratie:*

*Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878*

Vaste medewerkers:

*Jan Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Dick Zaal*

*Abonnementsprijs f 6,— per
jaar, te storten op postgiro-
rekening 480414 t.n.v. Hoofd-
raadsman Humanistische
Geestelijke Verzorging te
Driebergen
Militairen ontvangen het blad
op aanvraag zonder betaling.*

Bij de voorplaat:

*„Van de brug af gezien”. Zo
noemde Leonard Freed deze
foto die hij op één van de
spaarzame zomerse dagen in
Amsterdam nam.*

Soldaten- dominee

Onder bovenstaande titel is een boekje verschenen van de hand van de legerpredikant Dr. J. J. Poort. We kregen het van de uitgeverij toegestuurd met het verzoek het in ons blad te bespreken.

Er staan een aantal anecdotische verhalen in, belevenissen van een dominee in militaire dienst, het geheel aangelengd met wat evangelische uitspraken. De werkelijke problematiek van de militaire dienst van de laatste tien jaren wordt nergens aangeraakt en we zouden het boekje dan ook zeker onbesproken hebben gelaten, ware het niet dat dominee één verhaaltje vertelt waarin ook een raadsman ten tonele wordt gevoerd.

En dat verhaaltje kennen wij toevallig ook!

Dominee vertelt dan van een dienstplichtig militair die bij een ongeluk in Duitsland omgekomen was. De vader laat de kommandant weten dat hij beslist geen dominee bij de begrafenis van zijn zoon wil laten spreken maar het op prijs stelt dat er een humanist het woord zal voeren. De kommandant geeft gehoor aan dat verzoek en een raadsman wordt uitgenodigd (officieel waren er toen eigenlijk nog geen raadslieden want het verhaal speelt op 5 december 1963).

En nu vervolgen we het verhaal letterlijk zoals de dominee het in zijn boekje vertelt:

„Wat zegt de raadsman? Hij zegt, dat het noodlot heeft toegeslagen, en dat deze jongen nu dood is, en dat we moeten leren berusten in het noodlot, en tenslotte wenst hij familie en vrienden allemaal veel sterkte toe. Geen gebed, geen Schriftlezing, geen verkondiging van Gods genade, geen uitzicht op het leven na de dood, niets, maar dat kunt je ook niet verwachten, daar

is deze man nou eenmaal „raads“-man voor...

De begrafenisondernemer treedt langzaam, plechtig naar voren (de raadsman is opzij gaan zitten) en vraagt aan de zaal:

Is er nog iemand die het woord wil voeren?

Nee, niemand blijkbaar.

Toen brak het ogenblik van de preek van de Overste aan! (in het voorgaande heeft dominee al meegedeeld dat het om een gereformeerde dominee gaat). Hij gaf me een plotselinge por in de ribben en fluisterde kwaad:

„EN NOU JIJ“

Zijn hoofd was rood, zag ik, geheel vermiljoen-rood. In heilige toorn had hij mij zijn preek toegesist.

„EN NOU JIJ“

Maar dat kan helemaal niet, fluisterde ik overhaast terug, ze hebben om de raadsman gevraagd en niet om de dominee...

Onmiddellijk repliceerde mijn buurman, en zijn woorden waren bijzonder dreigend en snel: „Dan spreek je maar niet als dominee, dan spreek je maar namens alle kazernepersoneel, dat kan wel... in mijn opdracht!“

De begrafenisondernemer had zijn mond al open om te zeggen dat we dan maar de plechtigheid zouden besluiten om naar het graf te gaan, toen ik dus oprees en van achter uit de zaal alsnog naar voren kwam. Niet in het zwart, zoals de raadsman, maar in uniform, beter gezegd: in uniformjas (en u moet wel weten, dat op die jas, in tegenstelling tot het uniform zelf, géén kruisjes zijn aangebracht, maar alleen de officiersdistinctieven)...

En daar begon ik dus, achter dezelfde kathedraal, te zeggen dat ik hier namens alle kazernepersoneel de familie wilde condoleren met het verlies en vooral

ook de verloofde veel sterkte toewenste en dat ik... en TOEN zag ik voor me op die kathedraal de opengeslagen Bijbel liggen.

En wat ik toen heb meegemaakt, heb ik inderdaad ook maar één keer meegemaakt. (Ik moet er eerlijkheidshalve bij vertellen, dat ik het ook nooit nodig heb gehad het verder nóg eens mee te maken... want dan had ik mij, zoals dat heet, altijd wel op mijn toespraak „voorbereid“). Ik zag zeer duidelijk, en als met onzichtbare vinger aangewezen, die ene tekst open en bloot voor me liggen: „Wie in Mij gelooft, die heeft het eeuwige leven, ook al ware hij gestorven“, woorden van Christus.

Echt, toen kon ik niet anders dan daaruit preken. En dat heb ik gedaan...

Tot zover het verhaal van de dominee, we hebben het niet in zijn geheel weergegeven maar wel het beslissende stuk eruit. Het is allemaal al lang geleden gebeurd en we hebben er daarna ook nooit meer over gerept, maar nu dominee er met zoveel élan in zijn boekje op terug komt willen we er toch graag enkele kanttekeningen bij maken:

● Dominee geeft de woorden van de raadsman wel heel povertjes weer. De raadsman heeft nl. tien tot vijftien minuten gesproken en dat niet zo maar. Wij weten dat de betrokken raadsman voor de begrafenis tweemaal een lang gesprek heeft gevoerd met de familie en met hen nauwkeurig heeft overlegd wat hun wensen waren voor het „laatste woord“. En dat laatste woord heeft de raadsman uitgesproken.

● De dominee vermeldt in het hier niet weergegeven deel van zijn verhaal dat de vader met grote beslistheid, op grond van zijn levensovertuiging, te kennen had gegeven, dat hij geen godsdienstige toespraak van een dominee wilde. Is het nu teveel van de dominee gevraagd om zich eindelijk eens voor te stellen wat een pijn hij deze man, die toch al ondersteboven was door het verlies van zijn zoon, heeft gedaan, door zijn doldriest christelijk optreden. Die z.g. opdracht van de gereformeerde overste lijkt mij nauwelijks een excuus.

● De dominee heeft zich ook niet de moeite gegeven en eens na te gaan wat zijn optreden voor gevolgen heeft gehad. De betrokken raadsman heeft, overigens een normale zaak voor een geestelijk verzorger, nog ongeveer een jaar regelmatig contact met de familie gehouden om hen door de moeilijkste tijd heen te helpen. De dominee heeft zich nooit meer laten zien. Je vraagt je dan natuurlijk wel af voor wie de dominee die dag nu eigenlijk heeft staan (s)preken.

Helemaal aan het eind van zijn verhaal zegt dominee dan:

„Maar die Overste R. ben ik nog steeds dankbaar“.

Goed, we gunnen dominee zijn plezierige stemming maar wij zijn dankbaar voor het feit dat er tegenwoordig steeds meer christenen komen die begrijpen dat het zo niet moet.

H. LIPS

Gevo waartoe?

In dit nummer vervolgen we onze serie artikelen over de geestelijke verzorging in de Nederlandse strijdkrachten. We hebben nu achtereenvolgens aan het woord gehad: twee hoofden geestelijke verzorging, twee schrijvers die nauw betrokken waren bij het werk van de belangenverenigingen en van de V.V.D.M. en twee dienstplichtige militairen. Ditmaal zijn twee officieren aan de beurt die beiden werkzaam zijn bij de Generale Staf van de Koninklijke Landmacht in Den Haag. Om ieder misverstand te voorkomen zij ook bij deze schrijvers nog eens vermeld dat zij hun eigen, persoonlijke visie geven.

In dit nummer vindt men ook een stuk met de titel „Avec Rancune”, van Ed Poppelsdorf die daarmede reageert op het artikel van Ds. A. C. J. van der Poel in deze serie.

Wij hopen nog meerdere reacties op deze serie of op één van de artikelen ervan te krijgen, we zullen ze gaarne plaatsen.
RED.

*Le mal se rend chez vous au quadruple du bien
Les daubeurs ont leur tour, d'une ou d'autre manière
Vous êtes dans une carrière
Où l'on ne se pardonne rien.*

LA FONTAINE

Geen sinecure te trachten iets zinnigs te schrijven over een onderwerp dat een gebied bestrijkt waar weinig of niets valt te kwantificeren en waar een belediging aan goedwillenden snel is geschreven. Waar staat de geestelijke verzorging? In het niemandsland tussen Staat en Kerk, in het territoire van de staat als natuurlijk verlengstuk van het door God gegeven gezag of in het gebied van de ontplooiing van de mens los van (of tegen?) Staat, gezag en krijgsmacht?

Het antwoord is even eenvoudig als onbevredigend:

„Het hangt af van het persoonlijk uitgangspunt.”

En aan persoonlijke uitgangspunten hebben we in Nederland niet te klagen.

En toch... is het niet mogelijk elkaar op een of andere wijze te vinden.

In een tijdsbestek waar elke vakman — op welk gebied dan ook — alle zeilen bij moet zetten om zijn eigen vak bij te houden en waarbij tegelijk de wereld en maatschappij zich razendsnel ontwikkelen ontstaan onherroepelijk sociaal-psychologische spanningen.

Het zou dus wel eens zo kunnen zijn dat juist nu een grote en indringende behoefte bestaat aan een coachen op

geestelijk — in sensu lato — gebied. De coach zal dan minder een „lesboer” moeten zijn en meer een op het individu — met zijn problemen — gerichte begeleider. Drugs, huwelijksmoeilikheden, het in verwachting geraakte meisje laten aborteren of gewoon een goed gesprek zijn aspecten die de geestelijke verzorger tot zijn arbeids-terrein mag rekenen. En vanwege de speciale werkgemeenschap waarin de aan zijn zorgen toevertrouwde mensen zich op dat moment bevinden moet hij ter plaatse zijn — dus niet in de „verre” parochie — en de omstandigheden van die gemeenschap kennen. Soms zal hij de spanning die ontstaat tussen het bedrijf (de krijgsmacht) en het individu moeten trachten te overbruggen en pas op dat moment zal de loyaliteitsvraag in zijn volle omvang op de geestelijke verzorger afkomen. De keuze is, dacht ik, voor de geestelijke verzorger niet moeilijk. De hem toevertrouwde mens heeft voorrang en door zijn ervaring in de krijgsmacht zal de geestelijke verzorger de weg weten te vinden (en moeten vinden) om dié mens, in dié situatie te helpen. Op de voorhand en in de uren gevo onder het motto „maak kritische mensen” uitsluitend kritiek hebben op het militaire apparaat lijkt mij niet bevorderlijk voor het oplossen van die spanningen. Ter voorkoming van mogelijke misverstanden: een kritische instelling veroordeel ik niet, kritiek op plaatselijke of tijdelijke omstandigheden kan zeer regulerend werken, maar fundamentele kritiek op regering, parlement en mitsgaders de krijgsmacht

brengt de coach en zijn mensen in een rolconflict, waarbij de intellectuele eerlijkheid of het geweten de coach uiteindelijk zal vragen één rol op te geven.

Daar komt overigens bij dat het kritisch maken een juiste dosering vereist. Kritisch maken is buitengewoon goed, maar we moeten wel weten aan wie wij iets zeggen en wat wij zeggen, alleen al uit eerbied of menselijk respect voor de mens. Onderdosering leidt tot inertie, overdosering tot vergiftiging.

De vraag of er voldoende coaches aanwezig zijn of dat er meer of minder moeten komen is een vraag in tweede instantie. Een vraag die bovendien wel kwantificeerbaar lijkt en die d.m.v. management kan worden opgelost. Wellicht is een oplossing de geestelijke verzorgers los van de OTAS te zien.

Woordverklaring

Tot slot een enkel woord over wat al een traditionele „taak” wordt genoemd t.w. de woordverklaring. De huidige bloei van de Jezus-movement is toch wel een indicatie dat de jonge mensen van de zeventiger jaren geen gebrek aan belangstelling voor de Heer kan worden verweten. Daarom zou de traditionele taak wel eens een erg belangrijke taak kunnen zijn of worden. Conclusies?

Het pastorale werk — maar wel deskundig aangepakt — samen met de eigentijdse verklaring van religieuze aspecten in de krijgsmacht is misschien meer dan ooit tevoren broodnodig.
G. L. J. HUYSER

De geestelijke verzorging in de krijgsmacht is in discussie. Niet voor de eerste maal en stellig ook niet voor de laatste. De noodzaak van bezuiniging leidt — terecht — tot het afstoten van niet-essentiële taken; er zijn er, die daarvoor de GV tellen: „Van het salaris van een aalmoezenier kun je een tank laten rijden.” De wijziging van de paraatheidsregeling betekent dat het gros van de dienstplichtigen Zondags thuis ter kerke kan gaan: „dan kunnen ze ook nog hun eigen dominee kiezen”.

Sommigen onder het beroepspersoneel bezien met zorg de inhoud van de GV-lessen, de onafhankelijke opstelling, de kritiek soms op de krijgsmacht: „laat de raadsman zijn ideeën maar in het Humanistisch Militair Tehuis spuien, maar niet tijdens de dienst in de kazerne”.

De kritiek is niet nieuw. In 1691 las men in een Resolutie van de Staten van Holland en Westfriesland:

„dat onder de Predicanten die tot nog toe de Troupen hadden gediend, verscheidenen soo onbequaam en soo ergelijke Persoonen waren geweest, dat deselve niet alleen tot een schandvlek en ergernisse hadden gestrekt voor de Pausgesinden en andere, maar ook door haar onbetaamelijke ommegang meerder ontstigtingen hadden gegeven, als door haar Predikatiën goed gedaan...”

De heroprichting van het instituut der GV in 1919 door minister Alting van Geusau ging met grote oppositie, met name van de SDAP, gepaard. De humanistische GV werd eerst tien jaar geleden officieel geaccepteerd onder een aantal beperkende bepalingen en nog is de mentale aanvaarding niet volledig.

In en buiten de krijgsmacht werd en wordt de GV kritisch onder de loep genomen 1); stemmen en stemmingen, als hierboven weergegeven, zijn stellig geen uitzonderingen. Wat is het wezen van de GV? De beste omschrijving is wellicht gegeven in de Westduitse definitie: 2)

„De militaire geestelijke verzorging is een door de kerken geleverde en door de Staat gewenste en gesteunde bijdrage ter verzekering van de vrijheid van godsdienstbeoefening door de Staatsburger in de strijdkrachten. Zij ontwikkelt, onderhoudt en verdiept het godsdienstige leven van de militairen onder handhaving van hun vrijwillige deelname, zij bevordert daardoor de vorming van hun karakter en van zedelijke waarden en steunt hen in het dragen van die verantwoordelijkheid, die op de militairen als dragers van wapenen in zware crises komt te rusten.”

Het begeleiden namens de kerken van mensen, die door de Staat uit hun vertrouwde leefmilieu zijn gehaald en door die Staat worden belast met een drijfsuitoefening, die in vele opzichten afwijkt van datgene, wat zij tot dan toe als normaal hadden ervaren, dat is GV.

GV in de kazerne? Toch wel!

De werknemers in de industrie kunnen profiteren van het bedrijfsapostolaat, dat zich tot taak heeft gesteld de bedrijfsuitoefening te humaniseren, de relatie met de samenleving te verbeteren, de interne verhoudingen in het bedrijf te saneren, het verantwoordelijkheidsbesef van de werknemer te stimuleren, de juiste relatie te leggen tussen gezag en gezagsaanvaarding. Als deze functie in de industrie al een aanvaard goed is, is dat dan niet des te meer van toepassing op het bedrijf „krijgsmacht”? Humanisering van ons bedrijf, in het licht van het Evangelie, is een dwingende noodzaak. Het is duidelijk, dat dit alleen kan gebeuren door geestelijke verzorgers die het bedrijf door en door kennen en die de mensen in het bedrijf — leiders en geleiden — van man tot man kunnen benaderen.

Ook leefmilieu

De krijgsmacht is méér dan werkmilieu; zij is ook leefmilieu. Daardoor onderscheidt zij zich van een bedrijf. Laat ik het, op het gevaar af van paternalisme te worden beticht, zo uitdrukken: zij neemt voor een belangrijk deel de functie van het gezin over, met alle verantwoordelijkheden van dien.

Ook de verantwoordelijkheid voor GV.

Het behoeft geen nader betoog, dat juist in dat leefmilieu humanisering, vermenselijking, vaak dringend nodig is, wederom zowel in de richting van de leiders als van de geleiden. Het beluisteren van de gesprekken en het waarnemen van het gedrag op een slaapzaal, of in de Compagniesbar, of aan de bar in de mess geeft al voldoende aanleiding om heilig in de behoefte aan vermenselijking te geloven. Gelooft me, de dorpsdominee of de pa-

rochiekapelaan weten niet waarover ze meespreken, als ze al eens de kans zouden krijgen hun militairen bijeen te garen. Gericht humaniseren kan alleen de GV-er in de strijdkrachten. Hoe is de praktijk? Ik laat de wekelijkse GV-lessen en de weekend-godsdienstoefeningen in de kazerne buiten beschouwing; ze zijn een vanzelfsprekende functie. Hier volgen evenwel enkele andere ervaringen van een voormalig (gelukkig nog niet zo lang geleden afgetreden) troepencommandant:

- Enkele weken voor de opkomst van een lichter rekruten gaan de GV-ers alle adressen langs om met ouders en rekruten te spreken. Zij verkrijgen waardevolle informatie en geven zeer gewenste voorlichting. Het is een „heidens” karwei, maar ouders en rekruten stellen deze activiteit zeer op prijs.

- Maandelijks vergadert de Sociale Raad: S1, arts, GV-ers. Zij bespreken algemene beleidsproblemen (oefeningen, legering, krijgstuicht, drugs) en persoonlijke problemen; zij adviseren de Commandant.

- Tijdens een buitenlandse oefening is doorlopend een GV-er bereikbaar. Er is altijd wel iemand, die zijn moeilijkheden wil bespreken, als hij wekenlang ver van huis is.

Tijdens de weekeinden worden drukbezochte oecumenische diensten gehouden; het daar gebruikte Nederlands, al klinkt het soms wat ex-latijn of statenbijbels, is beter verstaanbaar dan het lokale Frans of Duits!

Ik ben u nog het antwoord schuldig op de kritische opmerkingen, die ik in de eerste paragraaf heb weergegeven. Ik doe dat maar in de vorm van vragen, waarover u kunt nadenken:

- Niet-essentiële taken moeten worden afgestoten. Akkoord. Terecht besteden we enorm veel energie aan het onderhoud van ons materieel, maar: is de verzorging van de mens niet nog belangrijker?

- Men kan zondags thuis ter kerke gaan. Akkoord, behalve dan voor hen die weekend-dienst hebben en tijdens grotere oefeningen, maar: moet men God alleen op zondag dienen?

- De GV oefent teveel kritiek uit op ons beleid. Akkoord, als die kritiek louter negatief is; dan eruit en van buiten af tegen de krijgsmacht aanschoppen. Maar: is alle kritiek negatief, of worden er wel eens juiste aanmerkingen gemaakt? Zijn we altijd overtuigd van ons eigen gelijk?

Als ik deze vragen samenvat tot één vraag „GV in de kazerne?”, dan luidt mijn antwoord: „Ja, ondanks de kosten en de inspanning en de kritiek, toch wel!”

A. W. T. GIJSBERS

1) Zie bijvoorbeeld ook de verslagen van een serie bijeenkomsten van ARKO Afd Leiden inzake „De Geestelijke Verzorging in de Strijdkrachten” (Centurio jan, feb, jun, jul. 65)

2) Ik beperk me in mijn verdere argumentatie tot de godsdienstige geestelijke verzorging. De meeste argumenten zijn overigens — mutatis mutandis — ook op de humanistische GV van toepassing.

'AVEC RANCUNE'

Evaluatieve uitspraken d.w.z. beweringen die op de eerste plaats bedoeld zijn om gevoelens en attitudes uit te drukken EN op te wekken, dienen in een kritiek (zoals van de heer A. C. J. van der Poel) vermeden te worden. Bij een kritiek valt men nl. óf een ongeldige argumentatie aan (dit geschiedt dan met logisch argumenteren) óf onjuiste veronderstellingen (hetgeen moet gebeuren met empirische „tegenargumenten“). Ik vrees dat de heer Van der Poel van dit kleine stukje logica maar weinig kaas heeft gegeten en ik geloof zelfs dat dit alles hem niet erg geïnteresseerd zou hebben. We kunnen zeggen dat wat hij in de laatste alinea ontkent, bevestigd moet worden: Niet „sans rancune“ maar „avec rancune“ is zijn stukje geschreven.

Eerst attaqueert de hoofd-luchtmachtpredikant de heer Lips, aangezien deze laatste volgens hem van de veronderstelling uitgaat, dat er veel gemeenschappelijks is in de gv (geestelijke verzorging). Nee, zegt Van der Poel, het is een pluriform verschijnsel. Dit is een juiste maar niet erg verrassende opmerking. GV is een verzamelnaam waaronder denkingen en geloofsovertuigingen van geheel verschillende aard schuilgaan. Als de heer Van der Poel eraan toevoegt, dat geestelijke verzorgers verschillende kerkelijke denominaties vertegenwoordigen, verschillende politieke partijen aanhangen en verschillende levensbeschouwingen erop nahouden, is er nog steeds niets nieuws onder de zon. Hij verschaft noch de lezers noch de heer Lips nieuwe informatie. De aap komt pas in

het laatste gedeelte van de eerste kolom uit de mouw, want dan merkt de predikant op, dat de godsdienstige geestelijke verzorging een dimensie méér heeft en dat dat een groot verschil is. Dit is een typisch evaluatieve uitspraak. Er had hoogstens kunnen staan: „De godsdienstige geestelijke verzorging gelooft in een hogere macht“ of „hebben een ander uitgangspunt“.

Tevens zou ik de lezer willen wijzen op het bijzonder dubbelzinnige schuingedrukte woordje „wezenlijk“. Wordt hiermede wellicht bedoeld dat de humanistische geestelijke verzorging geen dimensie heeft, die „wezenlijk“ is voor haar activiteiten?

Dan komen een aantal teleurstellingen. Eerst wordt beweerd, dat de humanistische geestelijke verzorging hetzelfde doet als een „goede welzijnsfunctionaris“. Hoewel dit handig gesteld is, zal de oplettende lezer er hopelijk niet zijn ingelopen. De heer Van der Poel raakt hier zeer duidelijk in een cirkelredentie. Het begrip „goede welzijnsfunctionaris“ is alleen stipulatief te definiëren. Hij zal „goede welzijnsfunctionaris“ dan ook die definitie-eigenschappen geven, die voldoende zijn om hem gelijk te stellen aan een humanistisch geestelijke verzorging. Zo krijgt de hoofd-luchtmachtpredikant altijd gelijk. Het is echter evident dat zo'n redenatie geen hout snijdt. Bij de tweede teleurstelling staat de volgende, taalkundig zeer omslachtige en psychologisch geraffineerde zin die ik de lezer ter overdenking wil geven: „Dat bracht uiteraard het risico mee van een grotere invloed van wat in de brief aan de hoofd-raadsman

wordt aangeduid als „het militaire apparaat.“

In het antwoord op de tweede vraag van de hoofd-raadsman staat een buitengewoon vreemde zin. „Het is een gelukkige coincidentie als de doeleinden van militaire en geestelijke inspanningen parallel lopen; dan zijn er maar weinig gewetens- of rolconflicten“. Hoewel ik weinig van bijbel en godsdienst af weet (helaas), komt het me voor dat iedere rechtgeaarde gelovige geestelijke verzorging (de niet-gelovige trouwens ook) alleen maar meewarig met zijn hoofd kan schudden bij het zien van de ellende die mensen elkaar kunnen aandoen in een oorlog. Tot mijn oprechte verbazing lees ik daarentegen dat de heer Van der Poel ons verzekert dat hij tijdens de tweede wereldoorlog onderzocht heeft, dat de militaire en geestelijke inspanningen parallel liepen. Een bewering die m.i. om een verklaring vraagt!

Het volgende antwoord is weer ambigu. Op de vraag of kritiek van de gv op het militaire apparaat mogelijk en/of gewenst is, antwoordt de predikant: natuurlijk. Een specificatie van wat hij bedoelt verschaft hij ons echter niet. Duidelijk is dat er drie mogelijkheden zijn: kritiek op het militaire apparaat is mogelijk of is gewenst of is beide.

Even verder lezen we dat de heer Van der Poel „open brieven“ niet bewondert. Dit stemt ons tot nadenken. Open brieven immers kunnen blootgesteld worden aan kritiek, hetgeen bij het tegengestelde niet het geval is. Open brieven zijn derhalve zeer democratisch. Vraag: waarom is de heer Van der Poel tegen open

brieven? Bij analyse van diezelfde zin komen we weer bij onduidelijkheden terecht. Welke mentaliteit bedoelt onze gelovige geestelijke verzorging als hij het heeft over: „een mentaliteit die een werkelijke solidariteit met de vrijwillig dienende militair praktisch uitsluit“. Tevens verwonder ik mij over de conjunctie „werkelijke solidariteit“; vraag: wat is onwerkelijke solidariteit dan?

Bij het lezen van de zin: „De raadslieden hebben toch het laatste woord!“ kon ik maar één ding bedenken... wat kinderachtig!

„Is de omvang van de gv thans te groot, precies goed of te klein? Maar Lips! Je bent toch geen van Rijckevorsel?“

Hier moeten we twee vragen stellen: 1e. Weet de heer Van der Poel werkelijk niet dat de heer Lips de heer Van Rijckevorsel niet is? 2e. Of bedoelt de heer Van der Poel iets heel anders met deze vraag?

Ten eerste: we gaan ervan uit dat iedereen een eigen achternaam heeft. In dit geval geraken we in een zelfcontradictie als we veronderstellen dat de man die de naam „Lips“ draagt identiek is met de man die de naam „Van Rijckevorsel“ draagt. Ten tweede: Bedoelt de schrijver soms dat alleen Van Rijckevorsel die vraag mag stellen? Dit lijkt mij een uiterst ondemocratische gedachte! De volgende opmerking van de heer Van der Poel is m.i. kenmerkend voor de onderliggende gedachte die het stuk karakteriseert. Hij zegt: „Overigens ben ik van mening, gezien het ontbreken van liturgische, pastorale en apostolaire opdrachten, dat de humanistische geestelijke verzorging qua omvang goed is bedield.“

Ik vind dit uiterst merkwaardig. Ik meende nl. dat het aantal bezoekers aan de humanistische gv bepalend was voor de grootte van het verbond. Nu lees ik, al mijn eerdere overtuigingen ten spijt, dat we nog heel blij mogen zijn, want de humanistische geestelijke verzorging is immers verstoken van enige liturgische, pastorale of apostolaire opdracht. Ik laat dit moeilijke probleem aan de lezer over.

Ethische bezinning en bewustwording lees ik helemaal onderaan het stuk. Weet de heer Van der Poel wat ze betekenen?

Ed Poppelsdorf

De Hollandsche Soldaat

*Ik wijd een lustig liedje
Aan Jan Kalm'aan, de landweerman.
't Waarderend causerietje
Moog stichten, wie het kan!
Jan, in de houding!!
Kerel, ik ben geen Pruis!
Maar Duts, Fransoos of Engelschman,
Ik trap ze uit mijn huis.*

*Jan is een nuchter zakenman:
Het militair gedoe,
Dat eindigt met den heldendood,
Lacht hem maar matig toe.
Hij ziet de kale werkelijkheid
Door 't Pruisische vernis.
En langs zijn neus weg zegt hij kalm
Hoe komisch kaal ze is.*

*Een stijve kraag met goudgalon
Maakt geen bekrompen man
Tot halfgod of tot oppermensch,
Helaas, geen kwestie van!
Maar Jan vereert hem niet,
Tenzij hij eerlijkheid en tact
En kennis in hem ziet.*

*Jan heeft zoo gauw, zoo heel gauw door
Of 't woord „superieur”
Alleen maar slaat op mooier jas,
Meer duiten en meer geur.
Hij weet wel, dat er heel wat zijn,
Die, tactisch volgepropt,
Geen plaats meer hebben voor een hart
Dat voor het volkskind klopt.*

*De onbeholpen luitenant,
De vadsige kaptein,
De zenuwachtige majoor,
Jan weet, hoe zwaar ze zijn.
Hij zinkt niet in aanbidding neer,
Voor al wat commandeert.
Wat vaak, ten koste van zijn heil
Stom kruipend intrigeert.*

*Jan weet, wanneer het moet, zeer wel
Wat discipline is.
En zegt hij eenmaal: Mot je mair?
Dan mept hij lang en frisch.
Maar als zijn chef meent, dat gezag,
Berust op uniform,
Dan snapt Jan's nuchter brein dat niet.
Hij stelt een andre norm!*

*Jan is een mēsch, zooals zijn chef,
Geen zwijgend, willoos ding.
En daarom is het, dat ik hier
Dit liedje op hem zing.
Geen domheidsmacht van klatergoud
Zet ooit zijn oordeel stop.
Ga voort met kritiseren, Jan,
En ruim den rommel op!*

David Tomkins

David Tomkins (pseudoniem voor Johan Willem Nicolaas le Heux, geb. te Deventer 24 mei 1880, overleden te Breda in 1952), publiceerde gedichten over het soldatenleven in de „Nieuwe Groene” in 1917. Hij was beroepsofficier en zelfs leraar aan de K.M.A. in Breda. Omdat de gedichten ook voor deze tijd nog kurieus zijn zullen we er af en toe één van publiceren, het eerste vindt de lezer hierbij. Wie het bundeltje zelf wil bezitten kan het bestellen door storting van f 2,50 op bankgironummer 43.00.09.682 t.n.v. E.M.A., Zwitser, AMRO-Bank, Kneuterdijk, Den Haag.

BETTY STÖVE

„Ze denken allemaal dat ik een professional ben. Maar dan zit men er toch wel mooi naast. Ik moet al mijn kosten zelf betalen. Geen sponsor die me ook maar een cent vergoedt. Nee hoor, als het even tegen zit schiet ik zowel als mijn vader er aardig bij in. Daarom zou een overwinning op Wimbledon in het dubbelspel mij veel goed doen. Dat is naam maken hè. Daar heb je dan later profijt van.”

Het Cumberland-hotel in Londen, op enige meters verwijderd van Marble Arch bezit een sinds enige dagen zeer bekende sportvrouw onder zijn gasten. Betty Stöve, de 27-jarige Alblasser-damse is gedurende Wimbledon in Londen een opzienbarende verschijning geworden. Jarenlang speelde zij mee als entourage op de vele internationale toernooien. Nimmer rook zij het succes, beter proefde zij het succes. Maar Wimbledon 1972 bracht Betty Stöve een ongekend succes. Voor de tweede keer in de geschiedenis van het Nederlandse tennis bereikte iemand de finale. Wel Betty Stöve deed dat en won geheel volgens de verwachting het damesdubbelspel met de Amerikaanse Billy Jean King. Betty Stöve is een avond voor de grote finale niet van haar stuk te brengen.

„Te zwaar”

De lange tennisster — „ik ben helaas iets te zwaar in verhouding tot mijn lengte” — hangt rusteloos in een zware Engelse fauteuil in hotel Cumberland. Het is een eindeloos lang Wimbledon-dagje geweest. Voor het eerst sinds tien jaar zijn de wedstrijden door het slechte weer afgelast. Wimbledon hangt in een sluier van regen en Betty Stöve die zich zo naar de finale had toegeleefd moet geduld hebben. Als om vijf uur 's middags de heren referees besluiten om Wimbledon een dag te verschuiven is Leiden of beter Londen in last. Bij de BBC, die op Wimbledon een gehele noodstudio heeft opgetrokken begrijpt men er niets van. „Dat kan helemaal niet,” roept één van de commentatoren. „Wimbledon op zondag. A bloody shame.”

Maar het kan wel. Een deel van de finalisten heeft op maandag reeds andere contractuele verplichtingen. En daar kunnen zelfs de machtige mannen van Wimbledon niets aan veranderen. De finales-Wimbledon zullen voor het eerst in de geschiedenis op zondag worden gehouden. Wel Betty Stöve heeft al die veranderingen rustig over zich heen laten gaan. 's Avonds „zoals gezegd, als ze zich per wagen naar Cumberland heeft laten brengen, is Betty een en al rust.

Hoe vindt ze het dat zij als tweede na Tom Okker de finale op Wimbledon heeft gehaald? Betty, nogal nonchalant, en haar schouders ophalend: „Het doet me eerlijk gezegd niet zoveel. Als je reeds als eerste met Billy Jean King geplaatst bent raak je er natuurlijk aan gewend. Ach de eer doet me niks. Dat is duidelijk verleden tijd. Als ik onverhoopt Wimbledon mocht verliezen zal ik er geen traan om laten. Jammer oké, maar meer ook niet. Al die gezwollen praat. Nee, dat hoeft voor mij niet.”

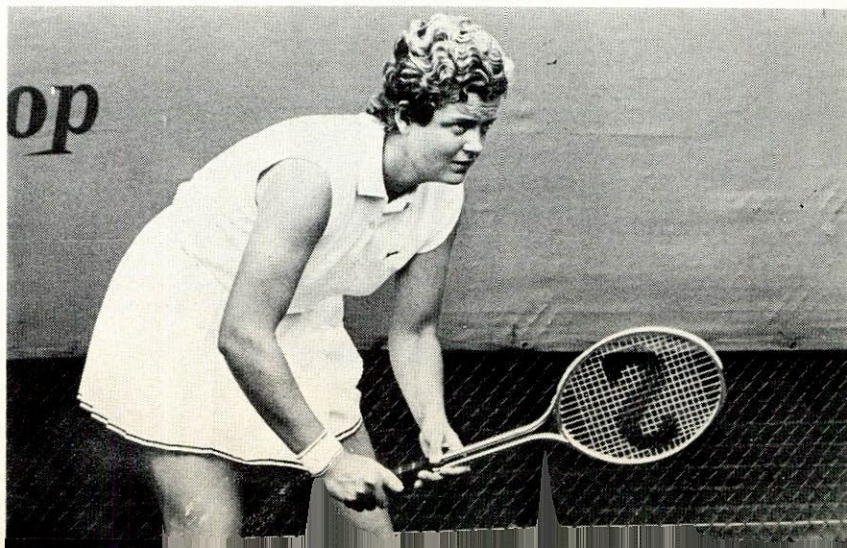
Prima donna

Betty Stöve is de laatste jaren onze prima donna op tennisgebied. Met een gemak waarover vele tennisinsiders zich verbaasd hebben werkte zij zich de laatste jaren op naar de top in Nederland. Marijke Schaar, Trudy Walhof-Groenman en Astrid SuurbEEK werden met zachte hand naar een lager niveau geschoven. Voor Betty niet zo verwonderlijk — „Ja luister eens. Ik heb niets anders aan mijn hoofd. Nee, niet getrouwd en verder ook geen zorgen. Voor mij betekent tennis alles. Ik wil het nog zo lang mogelijk doen. Ik geloof namelijk dat je er geen andere dingen bij kunt doen. De sport vraagt langzamerhand zoveel van je dat een baan niet te doen is. En hoewel ik geen full-professional ben zou ik er geen andere taak bij kunnen

hebben. Je moet gewoon kiezen. Voor mezelf heb ik een soort driejarenplan opgesteld. Ik zit nu in mijn eerste. Nou dat is succesvol afgesloten, al zullen velen blijven zeggen: „ja maar zonder Billy Jean King had je het nooit gered.” En dan praat ik nu nog slechts over het bereiken van de finale. Zal je eens iets horen als ik win. Dan is het helemaal Billy Jean King die het versierd heeft.”

De avond voor de finale wordt een van de gezelligste uit Betty's carrière. Bewust heeft ze gekozen voor een verzetje. Het traditionele Wimbledon-bal laat ze schieten. „Daar voel ik me niet thuis,” zegt Betty. „Daar komen mensen die niets van tennis zien en dan 's avonds bekeken willen worden. Nee hoor, geef mij maar een verzetje.” En als Billy Jean King met Stan Smith het bal opent neemt Betty Stöve in een pittoresque Londens restaurant een lekkere slok wijn. Maar gaat dit nou niet ten koste van haar concentratie zo vlak voor een Wimbledon-finale. „Ben je gek man. Juist niet. Anders had ik in mijn eentje in mijn hotel gezeten. Nu heb ik tenminste afleiding. Zal ik je wat zeggen; dat kan voor morgen geen kwaad. Zoiets heb ik nodig.”

Een dag later is Betty Stöve enige uren voordat zij haar partij met Billy King tegen Françoise Dürr en Judy Dalton zal spelen op Wimbledon aan-

historisch Wimbledon-winnares

wezig. Rusteloos slenteren de dames rond. De beslissing van de heren scheidsrechters — dit in verband met het weer — om de damesdubbelfinale op baan 1 te spelen in plaats van op het center-court is duidelijk nog steeds niet in goede aarde gevallen. Betty, namens de vier finalisten: „We vinden dit een duidelijke discriminatie. Als een Engelse in de damesdubbel zou hebben gespeeld had men er niet over geprakkiseerd ons naar achteren te schuiven. Ach natuurlijk kan ik de argumenten van de organisatie wel respecteren, maar toch ligt dit er duimendik bovenop. We tellen gewoon niet mee. Het damestennis loopt mijlen achter bij de heren.”

Anti-climax

De finale wordt een anti-climax. Hoewel de eerste Nederlandse Wimbledon-winnares na ruim anderhalf uur bekend is, lijkt de voldoening niet groot. Het enige lichtpuntje is het feit dat Betty naast Billy King een uitstekende indruk heeft gemaakt. Vooral haar laatste service waarmee zij in één klap de partij uitmaakte galmde op Wimbledon nog lang na. Betty vertelde na afloop: „Ik heb zalig gespeeld. Volgens mij was Billy Jean niet zo geïnteresseerd. Ze maakte nogal veel dubbelfouten en ook haar volleren was slecht. Helaas ben ik Billy voor het volgende seizoen weer kwijt. Ze gaat na een lichte ruzie toch weer met Rosey Casals spelen. Ach, dat zijn zo de teleurstellingen van het tennis.” Betty Stöve en Billy Jean King hebben nog geen half jaar met elkaar gespeeld. Maar succesvol kan men deze gelegenheidsequipe toch wel noemen. Twee grote toernooien werden gewonnen: Parijs en Wimbledon. Voor Betty Stöve moet de kassa aardig gerinkeld hebben.

„Dat valt erg mee. Met het winnen van Wimbledon heb ik zo'n slordige twee duizend gulden verdiend. Als je dat vergelijkt met de heren zijn de verschillen wel erg groot. Nee, voor mijn boterham hoef ik niet te spelen. Het blijft mijn hobby. Dat ik met tennis geld verdien is een aardige bijkomstigheid. Daarom speel ik ook. Ik zou me geen andere sport kunnen bedenken waar ik zo'n plezier in heb.”

Goede partner

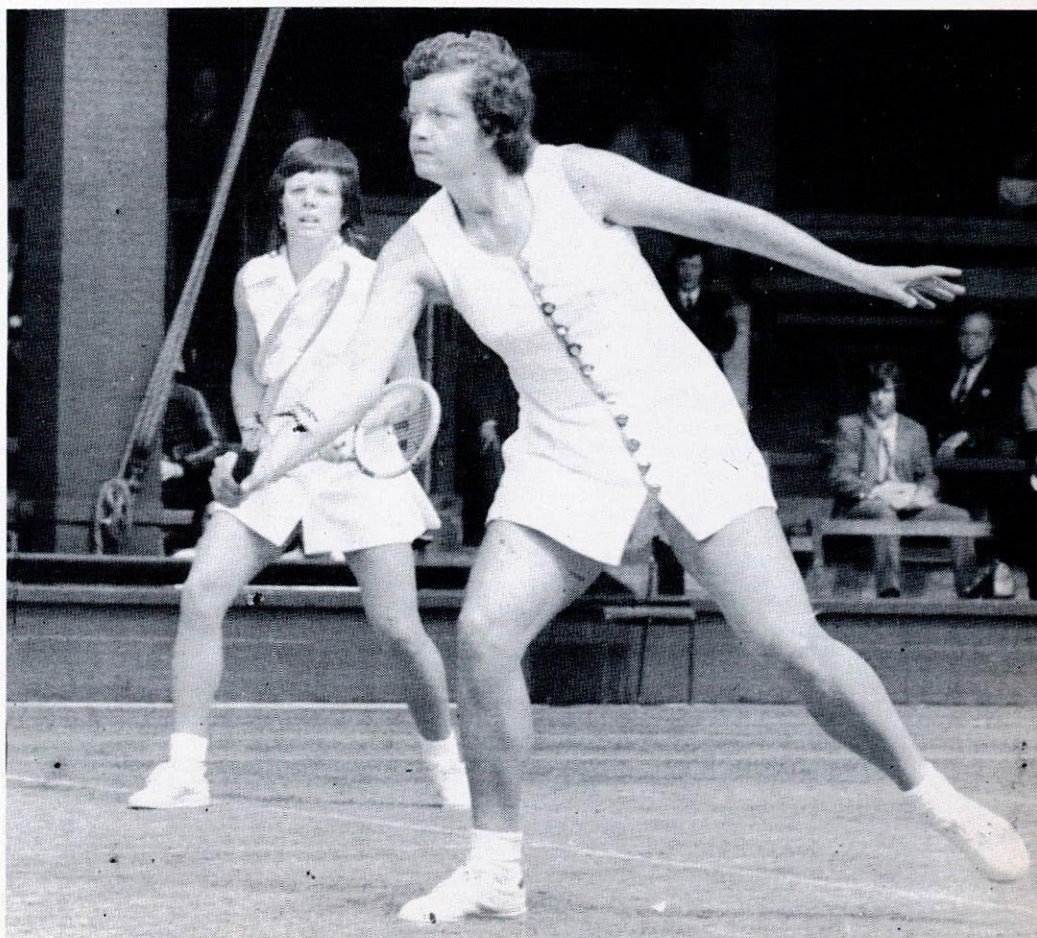
Voor Betty Stöve is een historische dag in haar carrière voorbij. Waarschijnlijk voor het eerst en voor het

laatst heeft zij Wimbledon gewonnen. Dat lag voornamelijk aan het feit dat de Nederlandse over een wel heel goede partner beschikte. Toch kan Betty niet in procenten uitdrukken hoeveel het krachtsverschil tussen haar en Billy King was. „Dat is niet te bepalen in een dubbel. Natuurlijk is de één wat sterker dan de ander. Je moet echter zo goed op elkaar zijn ingespeeld dat je een hecht koppel vormt. Want als de tegenpartij duidelijk zwakke punten bij één van de partners ontdekt verlies je — hoe dan ook. Wat is er simpeler om op de zwakste partner continu te spelen? Daarom zeg ik; Billy en ik voelden elkaar goed aan.

Daarom is het jammer dat we uit elkaar gaan.”

Voorlopig zal Betty Stöve blijven spelen. In Londen tijdens het belangrijkste tennistoernooi ter wereld heeft zij gevoeld wat roem en publiciteit betekenen. Na Wimbledon zullen nog weinig handtekeningenjagers op haar afkomen. Billy Jean King sleurde haar mee in het succes. Vandaar dat de nuchtere Alblasterdamse zegt: „Dit kan niemand me meer afnemen. Al kom ik nooit meer zover, toch blijft mijn naam aan Wimbledon verbonden. Dan zeg ik toch dat ik so wie so een succesvolle tenniscarrière heb gehad.”

WIM JESSE

De ploeg van Biesheuvel is nog steeds niet uit de boot gevallen. Het kabinet weerstaat de woelige baren langer dan veel critici gehoopt of verwacht hadden. Inmiddels is het al weer meer dan een jaar geleden dat de joviale Piet Steenkamp zijn succesvolle formatiepoging bekroond zag. Wij hebben nooit behoord tot degenen die meenden dat de regering Biesheuvel spoedig schipbreuk zou lijden. Zo schreven we (Ego, september 1971):

Parlement lamgelegd, Biesheuvel kan zijn gang gaan

„Daarbij kon het best wel zijn, dat Biesheuvel het vier jaar gaat uitzingen. Want de uiteindelijke konsekwentie van de polarisatie-idee is de bereidheid om zelf het roer over te nemen, als je het falen van de ander voldoende hebt duidelijk gemaakt. En of Den Uyl c.s. die bereidheid hebben, is zeer de vraag. Ik behoor tot degenen die nooit geloofd hebben in de wezenlijke wil van de progressieve concentratie om te regeren. Want én moeten bezuinigen én collectieve voorzieningen willen uitbreiden is niet gemakkelijk. Ik ben geen supporter van het nieuwe kabinet-Biesheuvel, maar moet tegelijkertijd toegeven dat ik geen alternatief zie.”

Ook nu, een jaar later, lijken deze woorden nog onverkort van kracht. Er is geen enkele reden voor opgewektheid vanwege de voorlopige juistheid van onze voorspelling. Daarvoor is de keerzijde te somber: de politieke verhoudingen liggen muurvast. De regering kan zijn gang gaan en hoeft zich van de geijkte rituelen in de volksvertegenwoordiging niets meer aan te trekken. Ons parlement vertegenwoordigt niet meer; op het Catshuis maakt men de dienst uit.

Rekensommetje

Mr. W. Aantjes, fractieleider van de Anti Revolutionaire Partij in de Tweede Kamer heeft een rekensommetje voor ons gemaakt. Sinds het optreden van het kabinet-Biesheuvel zijn er in de Tweede Kamer 188 moties ingediend, waarvan er 158 van de oppositiepartijen afkomstig waren (vnl. PvdA, D'66 en PPR, maar ook PSP, CPN en de kleine rechtse fracties). Tot 27 juni, vier dagen voor het zomerreces, werden er van deze 188 moties niet meer dan 26 aangenomen. Voor de volledigheid: er werden 22 moties ingediend door de regeringspartijen en de resterende acht moties waren ondertekend door leden van oppositie én regeringspartijen. Het lijkt aannemelijk dat alleen deze laatste moties en het merendeel van die van de regeringscoalitiepartijen, zijn aangenomen. Dat laatste is natuurlijk althans een wonder. Aantjes liet het — in zijn partijblad Nederlandse Ge-

dachten — niet bij getallen. Hij wist waar hij aan begon toen hij het aantal ingediende en aanvaarde moties turfde. Zijn rekensommen moesten zijn aanval tegen de oppositie een solide ondergrond geven.

Aantjes: „Er is sprake van „motie-ont-aarding” omdat men elkaar niet meer tracht te overtuigen met kracht van argumenten, maar via moties standpunten probeert vast te leggen. De motie wordt niet meer gehanteerd als politiek instrument. Het Nederlandse parlement (en wie de schoen past, trekke hem aan) zou er goed aan doen het debat en daarmee de motie in ere te herstellen door meer echte discussie en minder apodictische uitspraken.”

Aantjes' meer of minder apodictische uitspraak trof doel. Drs. Ed van Thijn, waarnemend fractievoorzitter van de PvdA, repliceerde bits dat Aantjes een schijnheilig verhaal had geschreven en dat het juist aan de regeringspartijen ligt, dat het karakter van de motie als politiek middel veranderd is.

De regeringspartijen immers — aldus nog steeds Van Thijn — hebben alle moties van de oppositie weggestemd zonder op de inhoud te letten. Het is niet zo belangrijk om hier uit te pluizen welke van de beide kampen het eerste de hand in eigen boezem zou moeten steken. We herinneren ons oppositionele moties die verre van roekeloos waren, op juiste wijze rekening hielden met de schaarse geldmiddelen en die toch ongenueanceerd door de Kamer werden afgestemd; soms ook maakte de oppositie het wat te bont. Ze gaf dan de voorkeur aan een duidelijke (en vaak populaire) opstelling t.o.v. haar eigen achterban, boven een vindingrijk alternatief voorstel dat niet op voorhand al onhaalbaar was. Vast staat dat grensoverschrijdingen nog maar sporadisch voorkomen. Uiteraard wordt er nog veel geargumenteed in de praatchamber die het parlement per definitie is, maar het lijkt er op dat de afzonderlijke kamerleden van mening zijn, dat ze zich niet al te veel aan op zichzelf redelijke argumenten gelegen kunnen laten liggen. Als een dergelijke sfeer eenmaal ontstaat, vervalt men gemakkelijk van

kwaad tot erger. Dat de oversteek (door individuele kamerleden) van het progressieve naar het regeringsgezinde blok zo weinig gemaakt wordt, komt o.a. doordat de nominale verschillen tussen beide blokken zo klein zijn. Wie dan overloopt naar de andere partij — zelfs als dat „for the sake of argument” gebeurt — is al gauw een verrader. Op dramatische wijze ging dit spelen bij onze Oosterburen, tijdens de debatten over de „Ostverträge”. Naarmate daar de definitieve stemming dichter bij kwam, namen de geruchten over politici die toch anders zouden gaan stemmen dan als gevolg van hun traditionele steun aan regering of oppositie verwacht mocht worden, hand over hand toe.

Wij hebben in dit blad al vaker geschreven dat de programverschillen tussen de diverse partijen in ons land veel kleiner zijn dan veel al voorgesteld wordt. Wij durven zelfs te beweren dat de progressieve vleugel van de behoudende club en de conservatieve tak van de meer vooruitstrevende groepering elkaar ruimschoots overlappen. Dat pleit er weer voor dat de verstarring in twee blokken doorbroken zou moeten kunnen worden. In de afgelopen parlementaire periode is dat niet gebeurd. De oppositie is er al op gaan rekenen dat haar voorstellen automatisch verworpen zullen worden en zou zich een hoedje schrikken als dat mechanisme plotseling verbroken zou worden. Door het indienen van zeer vergaande moties, versterkt ze de toch al op haar rustende verdenking dat ze niet wil regeren. Biesheuvel lijkt dat prima door te hebben en zal zich dan ook niet te druk maken over de begrotingsdebatten in september, terwijl daar in een normaal, minder verhard reagerende volksvertegenwoordiging gegeven de hachelijke financieel-economische situatie — alle reden voor zou zijn geweest.

Zoals P. L. van Enk in Trouw van 1 juli schreef: „Biesheuvel kan binnen het redelijke zo ongeveer doen wat hij wil zonder in het minst bang te hoeven zijn, dat de Kamer het kabinet zijn congé geeft. Wanneer het kabinet zou ophouden te bestaan — en daar

schijnen we voorlopig niet voor te hoeven vrezen — dan zou dat zijn eigen beslissing zijn, bijvoorbeeld nadat het zelf zou hebben geconstateerd dat de meningsverschillen over dit of dat onoverbrugbaar zijn geworden. Niet de Kamer, maar het kabinet zelf maakt uit of er een crisis komt, het is een mooie boel."

Al met al lijkt het niet makkelijk om uit de impasse te komen. De vastgegroeide verhoudingen tussen regerings- en oppositiepartijen zullen wel gefixeerd blijven tot de volgende verkiezingen en die kunnen nog drie jaar op zich laten wachten. Een tweede oorzaak van de malaise, namelijk die inflatoire situatie waarin ons land verkeert, die tot gevolg heeft dat de oppositie niet staat te trappelen om het roer van het schip van staat over te nemen, lijkt ook niet zo een, twee, drie uit de wereld geholpen. Tenslotte is er de polarisatie. Het verstrekke advies-Mansholt aan PvdA, D'66 en PPR zal toch ooit zijn neerslag moeten krijgen in een nog radicaler progressief program. (zie Ego van april van dit jaar.) Of het ook de programma's van de confessionele drie zal „besmetten" met onontkoombare anti-groei-ideeën, valt op dit moment nog nauwelijks te voorzien.

Hoewel de vroegere polarisatie-voorvechter Joop den Uyl inmiddels probeert om ook politici met confessionele sympathieën in de discussie over het advies-Mansholt te betrekken, hoeven we ons voorlopig nog geen al te grote verwachtingen te maken. Want we weten het al te goed. Zelfs wanneer de verkiezings- en beginselprogramma's van alle politieke partijen doordrenkt zouden worden met ideeën die de nekslag toebrengen aan de leer van de economische groei, dan nog hoeft dat nauwelijks enige konsekwentie voor het volgende regeringsakkoord te hebben. Er zijn verschillende mogelijkheden: De progressieve drie gaan de volgende verkiezingen in met een op het Mansholt-advies geënt programma. Tweede mogelijkheid: Dat gebeurt nog niet, omdat de discussies over het advies nog niet zijn afgerond. Derde mogelijkheid: ook het program van de confessionele federatie is bij de volgende verkiezingen duidelijk afgestemd op het idee van de principiële groei-beperking. Vierde mogelijkheid: In de confessionele „gevolgsbeleidens" komen geen drastische veranderingen. In het eerste geval lijkt het voor de hand te liggen dat de oppositie in de Kamer zich nog minder compromis-gezind zal opstellen. In het tweede geval gaat alles makkelijker, vooral als de derde mogelijkheid realiteit wordt. In het laatste geval wordt het weer lastiger om de vastgegroeide verhoudingen los te wrikken.

Als de progressieve partijen de moed hebben om de wezenlijke punten uit de aanbeveling van Mansholt over te nemen, dan zal ze dat vermoedelijk geen grote verkiezingswinsten opleveren. Daar staat tegenover dat ook de vorming van een confessionele federatie, zowel de KVP, als de ARP en CHU nog al wat stemmen kan gaan kosten. De toekomst is met andere woorden betrekkelijk ongewis, maar wij verwachten geen spectaculair leven in de

politieke brouwerij vóór de volgende verkiezingen. Wat ons betreft komen die eerder dan over drie jaar, maar wij schatten de kansen op vervroegde verkiezingen niet al te gunstig.

Tot slot van deze bijdrage gaan we eens kijken, welke de gevolgen zijn van de samenwerkingsroes in de confessionele gelederen. Daar spelen zich dulle tonelen af, al weer o.l.v. Piet Steenkamp, die er telkens weer in lijkt te slagen de meest halsstarrigen bij elkaar te brengen. Dit keer is het evangelie het blijde bindmiddel. Maar er zijn haken en ogen, want de deconfessionalisering eist zijn tol. KVP, ARP en CHU zijn er bij de laatste verkiezingen stuk voor stuk, de KVP het meest, op achteruitgegaan. Daarom moet de bijbelse boodschap wel inspiratiebron blijven, maar — uit electorale overwegingen — ook weer geen lastige sta-in-de-weg worden. Hoe kleed je dat in?

Steenkamp: „... waarbij het Evangelie een uitdaging, een opgave en een gave tegelijk is. Evangelie is daarbij uniek, maar niet exclusief, dat wil zeggen: het is niet ons bezit, wij mogen het niet monopoliseren. Het is geen landkaart, maar het is veel eer een kompas dat de richting aanraadt."

Alles blijft mogelijk. Het evangelie blijft leidraad voor de christelijke partijen, omdat het bestaansrecht anders helemaal aan die partijen zou ontvallen. Het blijft ook de richtsnoer van roomse geestelijken, die ondanks alle goede bedoelingen van de KVP toch maar voorkeur geven aan de PvdA of de VVD en gelovigen en ongelovigen zijn beiden welkom in het grote nieuwe christelijke verbond. De oude partijen blijven voorlopig bestaan, maar wie lid wordt van de AR, de CHU of de KVP, is daardoor automatisch ook aangesloten bij de overkoepelende federatie. De afzonderlijke Kamerfracties blijven voorlopig ook bestaan, maar gezamenlijke vergaderingen en standpuntbepalingen zullen vaker voorkomen. Nog niet zo lang geleden kregen de confessionele parlementariërs van dat toekomstig gezamenlijk fractieberaad een voorproefje, tijdens een dagje uit op een vormingscentrum in Soesterberg. De onderwijsdeskundigen en de milieuexperts van de drie fracties werkten al langer gezamenlijk. De Nederlandse CDU neemt steeds duidelijkere contouren aan. Maar als we de opiniepeilingen mogen geloven, zou het onverstandig zijn om de samenwerking te forceren. Als de kiezers in juni van dit jaar hun stem op één van christelijke lijst hadden kunnen uitbrengen, hadden velen daar toch maar vanaf gezien. Ongetwijfeld zijn er bijvoorbeeld bij de KVP nog talloze traditiestemmers, die nauwelijks weet hebben van de opheffing van het mandement, dat ze voorschreef KVP te stemmen en die zo'n nieuwe CDU maar een vreemde eend in de bijt vinden.

Ook de nieuwe politieke strategie van de contactraad AR-CHU-KVP munt niet uit in exactheid. Het stuk begint in preekstoel-proza: „Alhoewel eerst de geschiedenis reliëf geeft aan bepaalde gebeurtenissen en andere naar de achtergrond doet verdwijnen, en

het voor de tijdgenoot moeilijk is om te onderscheiden wat tot een onderstroom van blijvend belang en wat tot de snel wegebbende golfslag behoort, kunnen wij toch wel stellen, dat wij ons bevinden op een breukpunt in de tijd en in een overgangsfase van onze cultuur. Lijnen moeten worden omgebogen, structuren diepgaand worden gewijzigd en verhoudingen ingrijpend worden veranderd. Er vinden ontwikkelingen plaats die zich deels zonder ons en buiten ons om voltrekken, maar ook ontwikkelingen waarop wij sterke invloed kunnen uitoefenen."

Verderop in het stuk lezen we over de verantwoordingsplicht jegens God van een ieder die politiek gezag of economische macht bezit en over een beleid dat tegelijk een appel op het hart van ons volk zal moeten inhouden. Op 17 juni is de contactraad van de drie partijen met de wel zeer voorzichtige formulering van de strategie akkoord gegaan. Het komend najaar moeten de leden van de partijen er zich over uitspreken. Als dat lukt, moet de strategie omgewerkt worden in een actie-program. Dan zal er van de toch ook wel mooie passages in het stuk (over geboortebeperving, toenemende overheidsinmenging, voortgaande democratisering en beperking van de luxe consumptie) misschien niet al te veel meer over blijven. Maar wat er ook in de paperassen geschrapt en aangevuld zal worden; de Christen-Democratisch Federatie zal er vroeger of later wel komen. En hoewel wij geen voorstanders zijn van partijvorming op confessionele grondslag is het met een federatie altijd overzichtelijker zaken doen dan met drie of meer christelijke partijen die door de hele historie steeds weer in staat bleken om met een en dezelfde Heilige Schrift de wonderlijkste politieke capriolen uit te halen. Het probleem van de vorming van twee tegenover elkaar staande politieke blokken, die tot een verstarring van de politieke discussies leiden, wordt anderzijds door een dergelijke ontwikkeling slechts in de hand gewerkt.

JAN HAASBROEK

Naschrift

Sinds ik dit artikel, al weer enkele weken geleden schreef, is gebeurd wat nauwelijks voorzienbaar was. Vlak voor het ter perse gaan van deze Ego werd bekend dat twee ministers uit de regeringsboot zijn gestapt. Daardoor weet de ploeg van Biesheuvel zich niet langer gesteund door een meerderheid in de volksvertegenwoordiging. Er komen vervroegde verkiezingen. De oppositie wil ze zo spoedig mogelijk om de christelijke partijen zo min mogelijk tijd te geven om zich op één gezamenlijk program te verenigen. Misschien dat Biesheuvel het vier jaar gaat uitzingen, deze regering-Biesheuvel is nu ten val gekomen. Van mijn voorspellingen is niet al te veel heel gebleven. Toch hoeft het stuk niet in zijn geheel herschreven te worden, want nog steeds geloven we niet dat Den Uyl c.s. staan te trappelen van ongeduld om een volgend kabinet te bemannen. En de val van het kabinet is — zij het dan veel eerder dan verwacht — precies volgens onze verwachtingen verlopen.

STORY CARNS

